

SLAVIA ORIENTALIS TOM LXXII, NR 3, ROK 2023

DOI: 10.24425/slo.2023.147527

Богдан Тихолоз, ФРАНКО ЯК ТЕКСТ: ДОСЛІДИ І ДОСВІДИ, Львів: Простір М; [Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка], 2021, сс. 992 с. (Серія «Бібліотека Дому Франка». Вип. 10).

Синтетична монографія Богдана Тихолоза має з видавництва дату випуску 2021 рік. Між тим, велелюдна перша презентація книги *Франко як текст: досліди і досвіди* відбулася лише 6 квітня 2023 року в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка. Очевидно, що пандемія й особливо варварська російська агресія спричинили затримку опублічення монографії, але у жодному разі не реактуалізували її значення. Навпаки, московська інвазія уначаснила один із основних наративів монографії-синтези про Івана Франка – антиімперський.

У першому розділі (*Doktor universalis*) першої ж частини книги *ДОСЛІДИ (франкознавчі студії)* Богдан Тихолоз лаконічно й енциклопедично малює (стиль комп'ютерної графіки) цілісний портрет «цілого чоловіка» (метафора І. Франка). Для цього розділу особливо характеристичною є поетика і промовистість заголовків: з'ясовуючи для читача-неофіта історію успіху *Українського Мойсея*, генезис людини *Gente Ruthenus, civis Austro-Hungaricus*, окреслюючи координати самоідентифікації Франка, його *Curriculum vitae*, секрети визнання і поступу *Self-Made Man*, анатомію величі *Genius mundi, natione Ucrainus*, Тихолоз орієнтований на читача XXI сторіччя, якого важко спинити надовго «довгим» текстом, котрого треба вразити, а то й епатувати незвичайною назвою чи фактом. Стилїстика першого розділу певним чином зумовлена журналістською та музейною складовою особистості самого Богдана Тихолоза. Власне, можна назвати ці 26 сторінок першого розділу чудовим «проспектом», «рекламним буклетом» як для українського споживача літературної продукції, так і для передовсім для європейського читача.

Івана Франка британський дослідник європейської етнічності та національних рухів справедливо зарахував до засновників того українського націоналізму, що його дефінують «культурним націоналізмом» на відміну від «націоналізму політичного»¹. У відповідному розділі Тихолозової книги (*Світогляд*, с. 54-150) еволюція переконань Франка-філософа, його світоглядні константи та універсальї досліджено справді «у розвитку», освоєно через скрупульозний аналіз особливостей психотипу ученого, через рецепцію і синтез його оригінальної націософії. Підсумовує дослідження цієї мегатеми підрозділ, сама назва якого актуалізує профетизм Івана Франка: *Під знаком Марса: війна як катастрофа й катарсис у візії Івана Франка*, який варто процитувати: «Сьогодні, коли знову, через століття після подій, над якими рефlekтував Франко-публіцист і поет, українці ціною свого життя і смерті відстоюють право на власну незалежність, державність і свободу, і чимало з них удостоїлось „мученицького вінця”, варто пригадати собі „архиканон думок визвольних” нашого національного Вчителя» (с. 150).

Постать Івана Франка неможливо уніфікувати якоюсь одною формулою, одним гаслом – занадто великий. Успішність і сама доцільність сучасної науки та мистецтва передбачає здатність ризикувати і – водночас – неперервність цього вічного процесу. Власне, коли «малюємо» інтелектуальний портрет Франка, то маємо враховувати його ж провідну методологію. Тобто, цілісність, себто – міждисциплінарність дослідження. Таким поліфонічним інструментарієм також вирізняється і стиль, і метод франкознавця-Тихолоза. Тяжкомудрий Маріо Варгас Льюса влучно градує дослідницьку філологічну працю так: «Критика буває двох видів. Одна університетська, наближена до філології – її завданням, серед іншого, є доконечне визначення оригінальних творів такими, якими вони були написані; і критика газет та журналів – про нещодавню видавничу продукцію... У наш час вони обидві перебувають у занепаді, і не через відсутність критиків, а через брак читачів, які дивляться багато телепередач і читають мало книжок»². Філологічну складову монографії, а передовсім і насамперед це літературознавчі наукові студії, адже Тихолоз – це університетський учений із усталеним в Україні науковим реноме, представляють розділи III-VIII першої частини. Авторський оригінальний аналіз рефлексійної поезії Івана Франка, міфопоетики його ліричних і ліро-епічних текстів, макро- і мікропоетика творчості крізь оптику стереометричного (багатопланового, багаторівневого) студіювання окремих творів, компаративістичні паралелі, контексти й інтертексти творчості класика є вагомим результатом десятиліть праці в академічному франкознавстві.

Отож, ще раз зазначу, що франкознавчий доробок Тихолоза якраз і вирізняється з-поміж величезного огрому наукової і публіцистичної літератури про патрона Львівського університету надзвичайним, максимально можливим «озву-

¹ Джон Гатчінсон, *Культурний і політичний націоналізм*, [у:] *Націоналізм: Антологія*, упоряд. О. Проценко, В. Лісовий, Київ 2000, с. 654-655.

² Маріо Варгас Льюса, *Роль критики*, [у:] <https://zbruc.eu/node/100001> (01.09.2020).

ченням» студій про нього. Навіть більше, – візуалізацією франкознавства, адже автор – відомий популярний блогер, який має своїх слухачів не тільки в студентських аудиторіях, а й у соціальних мережах та в тележурналістиці. Зацікавлених цією дуже помітною гранню діяльності Богдана Тихолоза і, звісно ж, – передусім постаттю та творчістю Івана Франка, відсилаю до надзвичайно інформативних та актуальних сайтів інституцій та індивідуальних проєктів, де працює і які провадить директор Дому Франка, доцент кафедри української літератури імені Михайла Возняка Львівського національного університету імені Івана Франка.³ Очевидно, що справжнім покликанням справжньої критики є не тільки і не стільки коментар та аналіз особистого таланту чи навіть геніальності певних письменників, а також чи й передовсім виявлення зв'язків між літературною фікцією, симулякром дійсності і суспільно-національною та політичною реальністю, що породила художній текст. Знову ж таки, – справжня література завжди є підривною, протестною, не пристосовницькою. Постійна увага критика Тихолоза до Франкової естетики нонконформізму й опозиційності не випадкова: це теж світоглядна й наукова позиція сучасного літературознавця. Через призму Франкового психотипу та життєдолі Тихолоз реалізовує свій вплив на сучасну українську громаду, передовсім на її пасіонарну частину, на ту, що читає. Той таки Льюїс справедливо вважає, що «...суспільством добрих читачів важче маніпулювати й обманювати його сильним цього світу. Це не є очевидним у демократіях, бо свобода, схоже, зменшує чи анулює підривну силу романів; та коли свобода зникає, романи стають бойовою зброєю, підпільною силою, яка виступає супроти статусу кво, розмиваючи його у непомітні й розмаїті способи – попри дуже строгі системи цензури, які намагаються цьому завадити»⁴. Отож, «добра критика» формує «добрих читачів», не дає розвиватися пристосуванству, наслідуванню, літературному й науковому плагіатові, творить атмосферу громадянського суспільства, справжню національну еліту, нездатну до конформізму і покори, орієнтовану на апологію свободи. Це успішно і доволі резонансно зробив своєю книжкою Богдан Тихолоз: «Може, саме зараз, у вирі страшних історичних випробувань, перед загрозою нового розшматування російською імперією зла (що її письменник свого часу називав «тюрмою народів» та «темним царством»), ми спроможемося нарешті почути Франка» (с. 21).

Другу частину книги названо *ДОСВІДИ (інтерв'ю, дискусії, рецензії)*, а матеріали спроектовані уже не так на «академічного» читача, як на масового, «неофітського» у царині «духу Франка», що має почути і побачити «цілого чоловіка», цікаву особистість, пізнати «історію не про лузера» (с. 923). У працях Тихолоза зафіксоване Франкове повсюдне й повсякчасне стремління й реалізацію позитивістського «не вірю!», або ж – ще раз наголошу – через оптику прагматизму

³ Див.: <https://www.facebook.com/dimfranka/> (09.08.2023); <https://frankolive.wordpress.com/> (09.08.2023); <https://philology.lnu.edu.ua/departament/kafedra-ukrajinskoji-literatury-imeni-akademika-myhajla-voznjaka> (09.08.2023); <http://institutes.lnu.edu.ua/franko/> (09.08.2023).

⁴ Маріо Варгас Льюїс, *Роль критики...*

(оригінальної філософсько-педагогічної системи ХХ-го століття головно в США і Західній Європі) – Франкове прагнення ігнорувати вічні, усталені «критерії істини», пізнавати нове, нові тексти не заради самих знань та інформації, а для поступу індивідуальності, діяльності як інструменту розвитку, заради кшталтування особистості.

Підсумовуючи «анотаційно», – книжка директора Дому Франка Богдана Тихолоза – це проміжний підсумок його багаторічних студій над різними проблемами життя і творчості Івана Франка. До честі автора, – ні у вступних увагах, ні на презентаціях чи обговореннях книги, не проводились паралелі між етапними життєвими пунктами «об'єкта дослідження» і дослідника, а так і напрошувалось!⁵ Бо ж є така чудова українська приказка: «Куди кухті до патини...», – Богдан Тихолоз все ще «кухарчук» відносно Івана Франка, ще «пече хліб для щоденного вжитку», але вже й не тільки. Для франкознавців в Україні добре відомими є дві промови Франка на святкуванні його 25-річчя наукової і літературної діяльності, що відбулося 30 жовтня 1898 р. у Львові⁶. Ювіляр дуже скромно і з витонченою самоіронією закликав громаду: *Richtung halten!* Тобто, – тримати напрямок, бути у шерензі, або ж – йти рівними рядами. Франко насправді добре розумів свою особливу роль *Flügelmann*-а, тобто – ведучого, прапорonoсця, очільника, провідника, який запалює у своїм народі «бажання освіти, свободи і широкого індивідуального та громадського розвитку»⁷. Оригінальним *Flügelmann*-ом в українській гуманітаристиці є Богдан Тихолоз, що своєю книжкою *Франко як текст* направду наближує нас до цілісного неспальшованого письменника-мислителя.

Володимир Микитюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

⁵ Якби не війна, відзначив би Б. Тихолоз ювілей як й І. Франко – у віці 42-43 років, а рецензована книжка була би своєрідним *Ізмарагдом* для автора. Все ж таки, – «штуркання» за словами Франка, зазнав франкознавець незрівнянно менше, та й одружувався не «з доктрини», як І. Франко, тому має всі шанси на 50-річний.

⁶ Див.: І. Франко, *Промова на 25-літньому ювілеї; Промова на банкеті під час ювілейного свята 1898 р.*, [у:] *Зібрання творів у 50 томах*, том 31, Київ 1979, с. 308-311.

⁷ Там само, с. 309.